

UN TEZAU DE MONEDE OTOMANE DIN VREMEA RĂZBOIULUI DIN 1806-1812 DESCOPERIT LA COLELIA, JUD. IALOMIȚA

Aurel Vilcu*
Marian Neagu**

Mots-clés: *trésor, monnaies ottomanes, yüzlük, Selim III.*

Cuvinte-cheie: *tezaur, monede otomane, yüzlük, Selim III.*

Résumé: *Les auteurs présentent un trésor monétaire du commencement du XIXe siècle découvert à Colelia, dép. d'Ialomița. Le trésor inclut neuf monnaies ottomanes d'argent, des pièces de 100 paras (yüzlük) frappées au temps de Selim III. Selon les plus récentes monnaies, deux pièces de 100 paras (yüzlük) frappées dans l'année 15 du règne du sultan Selim III, le trésor découvert à Colelia a été caché au contexte de la guerre russo-turc de 1806-1812. On discute sur la circulation de la monnaie ottomane en Valachie et Moldavie à la fin du XVIIIe siècle et au commencement du XIXe siècle.*

Rezumat: *Autorii prezintă un tezaur monetar de la începutul secolului al XIX-lea descoperit la Colelia, jud. Ialomița. Tezaurul este alcătuit din nouă monede otomane din argint, piese de 100 de parale (yüzlük) bătute în timpul sultanului Selim III. După cele mai recente monede, două piese de 100 de parale (yüzlük) din anul 15 de domnie a sultanului Selim III, tezaurul descoperit la Colelia a fost ascuns în contextul războiului ruso-turc din 1806-1812. Sunt discutate aspecte ale circulației monedei otomane în Țara Românească și Moldova în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea și la începutul veacului următor.*

În colecțiile Muzeului Dunării de Jos din Călărași se păstrează un tezaur monetar descoperit în localitatea Colelia, jud. Ialomița¹. Din păcate nu se cunosc condițiile descoperirii și nici dacă au fost recuperate toate monedele din tezaur. Cele nouă monede care alcătuiesc tezaurul de la Colelia au intrat în colecțiile Muzeului Dunării de Jos în anul 1988 și este de presupus că au fost descoperite în cursul aceluiași an. Toate monedele din tezaur sunt piese de 100 de parale (yüzlük) puse în circulație de atelierul din capitala Imperiului otoman în timpul domniei sultanului Selim III. Cea mai timpurie piesă a fost bătută în anul 2 al domniei lui Selim III, adică 1789/1790. O altă piesă provine din anul 3 (1790/1791), două din anul 4 (1791/1792), una din anul 7 (1794/1795), una din anul 13 (1800/1801), una din anul 14 (1801/1802)

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”.

** Muzeul Dunării de Jos, Călărași.

¹ Tezaurul a fost menționat pentru prima dată la Vilcu 2009, p. 295, nr. 62.

și două din anul 15 (1802/1803). Cele două exemplare din anul 15 oferă și data de încheiere a tezaurului a cărui ascundere poate fi legată de momentul de debut al războiului ruso-turc din 1806-1812. Descoperirea de la Colelia nu este singura mărturie numismatică a conflictului amintit, mișcările de trupe din această perioadă provocând ascunderea mai multor tezaure în sud-estul Munteniei². Pentru județul Brăila au fost semnalate trei tezaure la: Roșiori (trei piese de 100 de parale de la Selim III)³, Țibănești (37 de monede otomane din care un kuruș de la Mustafa III, 27 de piese de 100 de parale de la Selim III și nouă piese de 80 de parale de la același sultan)⁴ și Găvani (22 de monede otomane din care un altmişlik de la Mustafa III, un kuruș de la Abdülhamid I, 12 piese de 100 de parale și 8 piese de 80 de parale bătute în numele sultanului Selim III)⁵. Din județul Călărași provin două tezaure: Stejaru, alcătuit din 29 de monede din care 6 piese de 80 parale (ikilik) și 23 de piese de 100 de parale (yüzlük), toate bătute în timpul domniei lui Selim III⁶ și tezaurul de la Frumușani care cuprinde 84 de monede de argint bătute în numele sultanilor Mustafa III (un altmişlik), Abdülhamid I (ikilik - 2 ex., altmişlik - 9 ex.) și Selim III (yüzlük - 28 ex., ikilik -42 ex., kuruș - 2 ex.)⁷. Analiza descoperirilor menționate arată că nominalurile tezaurizate cu precădere sunt piese cu valoarea ridicată precum ikilikul (80 de parale) și yüzlükul (100 parale). În privința celor două nominaluri se impun câteva observații care vin să explice preferința populației de a le tezauriza. Cercetarea izvoarelor numismatice a demonstrat că ikilikul a fost bătut pentru prima dată în anul 16 (1788/1789) de domnie a sultanului Abdülhamid I, în contextul războiului din 1787-1789⁸. Deprecierea rapidă a monedei de argint a determinat autoritățile otomane să emită un nou nominal, yüzlükul (100 parale), cu o greutate de c. 32,50 g⁹. Atât ikilikul cât și yüzlükul au apărut pentru a susține costisitoarele războaie cu Austria și Rusia din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea¹⁰ însă baterea lor a continuat și în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Spre deosebire de celelalte nominaluri, doar yüzlükul își va păstra conținutul de argint în timpul domniei sultanilor Selim III (1789-1807) și Mustafa IV (1807-1808)¹¹, observație susținută și de greutatea exemplarelor aflate în tezaurul de la Colelia. În aceste condiții, fenomenul de tezaurizare a yüzlükului la nordul Dunării, în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea și primul deceniu al veacului următor, apare drept firesc. Mărturie în acest sens stau descoperirile din Țara Românească semnalate la: Costești¹², Deagu¹³, Câmpulung¹⁴,

² Am luat în calcul descoperirile monetare din județele Brăila, Ialomița și Călărași.

³ Căndea 1980, p. 375-397.

⁴ Căndea 1980, p. 375-397.

⁵ Căndea 1980, p. 375-397.

⁶ Vilcu 2003, p. 415-417.

⁷ Vilcu 2002, p. 225-229; Vilcu, Păunescu 2003, p. 229-234.

⁸ Vilcu 2009, p. 134.

⁹ Vilcu 2009, p. 140.

¹⁰ Vilcu, Stăicuț 2010, p. 153-154.

¹¹ Vilcu, Stăicuț 2010, p. 153-154.

¹² Maschio 2003, p. 233-239.

jud. Argeș; Vispești¹⁵, Maxenu¹⁶, Roșioru¹⁷, Pietroasele¹⁸, Nișcov¹⁹, jud. Buzău; Țibănești²⁰, Găvani²¹, Lișcoteanca²², Roșiori²³, jud. Brăila; Chirnoși²⁴, Oltina²⁵, Stejaru²⁶, Frumușani²⁷, jud. Călărași; Odobești²⁸, Dobra²⁹, jud. Dâmbovița; Craiova-Calea Brestii³⁰, Dobrești³¹, Segarcea³², jud. Dolj; Vedea³³, Iepurești³⁴, jud. Giurgiu; Crețești³⁵, Prigoria³⁶, jud. Gorj; Tamași³⁷, Colibași³⁸, Roșu I³⁹, Roșu II⁴⁰, Netezești⁴¹, jud. Ilfov; Goanța, jud. Mehedinți⁴²; Românești⁴³, jud. Prahova; Vârtoapele⁴⁴, Crângeni⁴⁵, Călugăru⁴⁶, jud. Teleorman; Cotești⁴⁷, Mera⁴⁸, jud. Vrancea. În Moldova descoperirile sunt mai puține, monede otomane de 100 de parale teaurizate în perioada 1790-1810 fiind semnalate la: Drăgești, jud. Bacău⁴⁹, Crivești, jud. Iași⁵⁰, Cișma (Văruita), r. Bolgrad, Republica Ucraina⁵¹, Chișinău (1973), Republica

¹³ Maschio 2002, p. 235-242.

¹⁴ Smaranda, Trâmbaciu 1985, p. 329-332.

¹⁵ Vîlcu 2009, p. 286, nr. 33.

¹⁶ Vîlcu, Dicu 2001, p. 473-476.

¹⁷ Vîlcu 2009, p. 287, nr. 38.

¹⁸ Vîlcu 2009, p. 290, nr. 47.

¹⁹ Vîlcu, Stăicuț 2010, p. 151-160.

²⁰ Căndea 1980, p. 375-397.

²¹ Căndea 1980, p. 375-397.

²² Căndea 1980, p. 375-397.

²³ Căndea 1980, p. 375-397.

²⁴ Vîlcu 2009, p. 287, nr. 37.

²⁵ Vîlcu 2009, p. 290, nr. 46.

²⁶ Vîlcu 2003, p. 415-417.

²⁷ Vîlcu 2002, p. 225-229; Vîlcu, Păunescu 2003, p. 229-234.

²⁸ Drob 1996, p. 209-211.

²⁹ Stancu, Trohani 1980, p. 117-120; Drob 1996, p. 209-211.

³⁰ Rădulescu 2011, p. 159-202.

³¹ Rădulescu 2000, p. 102-107.

³² Rădulescu 2000a, p. 108-111.

³³ Vîlcu 2009, p. 293, nr. 52.

³⁴ Isăcescu 1964, p. 349-353.

³⁵ Vîlcu 2009, p. 295, nr. 60.

³⁶ Vîlcu 2009, p. 286, nr. 32.

³⁷ Vîlcu, Stancu 2006, p. 469-472.

³⁸ Trohani, Șerbănescu 1975, p. 181-186.

³⁹ Iliescu 1967, p. 45-69.

⁴⁰ Vîlcu 2002a, p. 251-260.

⁴¹ Trohani, Șerbănescu 1978, p. 83-85.

⁴² Ciucă, Lupu, Păun 1982, p. 207-210.

⁴³ Vîlcu 2009, p. 297, nr. 67.

⁴⁴ Vîlcu 2009, p. 287-288, nr. 39.

⁴⁵ Vîlcu 2009, p. 294, nr. 58.

⁴⁶ Vîlcu 2009, p. 293, nr. 53.

⁴⁷ Vîlcu 2009, p. 287, nr. 36.

⁴⁸ Vîlcu 2009, p. 297, nr. 68.

⁴⁹ Artimon 1972, p. 181-188.

⁵⁰ Vîlcu 2009, p. 319, nr. 50.

⁵¹ Nudelman 1990, p. 260-261.

Moldova⁵². Descoperirilor menționate mai sus li se adaugă cea de la Colelia, care vine să confirme fenomenul de teaurizare a pieselor otomane cu valoare ridicată, așa cum este cazul yüzlükului, în contextul războiului ruso-turc din 1806-1812. Izvoarele numismatice indică însă diferențe semnificative între Țara Românească și Moldova în privința teaurizării monedelor otomane de argint cu valoarea de 100 de parale. În Țara Românească yüzlükul este prezent în numeroase tezaure încă din ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, în timp ce în Moldova numărul descoperirilor este mult mai redus. În stadiul actual al cercetării se conturează mai mulți factori care au contribuit la această situație: poziția geografică, specula cu monedă aflată în plin avânt la sfârșitul secolului al XVIII-lea în ambele principate⁵³ și evoluția războaielor dintre Imperiul otoman și Rusia.

Catalogul monedelor

IMPERIUL OTOMAN

Selim III (1789-1807)

Islâmbol

Yüzlük (100 parale)

Av. Tuğra de tip II. Duribe fi Islâmbol 1203.

Rv. Sultanül berreyni ve hakanül bahreyni essultan bin (...) essultan.

Pere 705.

Anul 2=1789/1790.

1. AR ↑ 31,36 g; 44 mm. Inv. 13261.

Anul 3=1790/1791.

2. AR ↑ 31,01 g; 44 mm. Inv. 13262.

Anul 4=1791/1792.

3. AR ↑ 31,16 g; 44 mm. Inv. 13263.

4. AR ↑ 31,15 g; 44 mm. Inv. 13264.

Anul 7=1794/1795.

5. AR ↑ 31,62 g; 45 mm. Inv. 13265.

Anul 13=1800/1801.

6. AR ↑ 31,41 g; 45 mm. Inv. 13266.

⁵² Nudelman 1990, p. 257.

⁵³ Vilcu 2009, p. 203-205 și 259.

Anul 14=1801/1802.

7. AR ↑ 31,40 g; 45 mm. Inv. 13267.

Anul 15=1802/1803.

8. AR ↑ 31,81 g; 45 mm. Inv. 13268.

9. AR ↑ 32,04 g; 45 mm. Inv. 13269.

Bibliografie

Artimon 1972: A. Artimon, *Câteva considerații asupra tezaurului monetar din secolul al XVIII-lea descoperit la Drăgești-Tătăraști (județul Bacău)*, Carpica, 1972, p. 181-188.

Cândea 1980: I. Cândea, *Descoperiri monetare în jud. Brăila în sec. XIV-XIX*, Istros, 1, 1980, p. 375-397.

Ciucă, Lupu, Păun 1982: V. Ciucă, I. Lupu, C. Păun, *Un tezaur de monede feudale de la sfârșitul secolului al XVIII-lea descoperit la Goanța-Braniște, jud. Mehedinți*, Drobeta, 5, 1982, p. 207-210.

Drob 1996: V. Drob, *Două tezaure monetare otomane descoperite în județul Dâmbovița*, CN, 7, 1996, p. 209-211.

Iliescu 1967: O. Iliescu în *Caiet selectiv de informare asupra creșterii colecțiilor Bibliotecii Academiei RPR*, nr. 19, 1967, p. 45-69.

Isăcescu 1964: Elena Isăcescu, *Tezaurul de monede turcești de la Epurești, raionul Drăgănești – Vlașca, în Caiet selectiv de informare asupra creșterii colecțiilor Bibliotecii Academiei RPR*, nr. 10, 1964, p. 349-353.

Maschio 2003: R. Maschio, *Tezaurul monetar descoperit la Costești, județul Argeș (secolele XVIII-XIX). Necesitatea înființării sistemului monetar național*, Argesis. Studii și comunicări, 12, 2003, p. 233-239.

Maschio 2002: R. Maschio, *Tezaurul monetar descoperit la Deagu, com. Recea, jud. Argeș (secolele XVIII-XIX)*, Argesis. Studii și comunicări, 11, 2002, p. 235-242.

Nudelman 1990: A. A. Nudelman, *Monetnye klady XVIII-načala XIX v. v Dnestrovsko Prutskom regione*, în volumul *Numizmatičeskie issledovanija po istorii Iugo Vostočnoj Evropy*, Chișinău, 1990, p. 227-263.

Rădulescu 2011: T. Rădulescu, *Aspecte ale circulației monetare în zona Craiovei din ultimele două decenii ale secolului al XVIII-lea și până în primul sfert al secolului al XIX-lea reflectate în componența a patru tezaure monetare inedite*, Argesis, 20, 2011, p. 159-202.

Rădulescu 2000: T. Rădulescu, *Tezaurul monetar din secolele XVI-XVIII descoperit la Dobrești, Dolj, Oltenia*. Studii și comunicări, 12, 2000, p. 102-107.

Rădulescu 2000a: T. Rădulescu, *Tezaurul monetar de la Segarcea – Dolj, sec XVIII-XIX*, Oltenia. Studii și comunicări, 12, 2000, p. 108-111.

Smaranda, Trâmbaciu 1985: A. Smaranda, Șt. Trâmbaciu, *Un tezaur din secolul al XVIII-lea descoperit la Câmpulung, jud. Argeș*, BSNR, 87-89 (1983-1985), 1985, p. 329-332.

Stancu, Trohani 1980: Paraschiva Stancu, G. Trohani, *Un tezaur monetar de la sfârșitul secolului al XVIII – lea descoperit în comuna Dobra, județul Dâmbovița*, CN, 3, 1980, p. 117-120.

Trohani, Șerbănescu 1975: George Trohani, Done Șerbănescu, *Un tezaur monetar din secolele XVIII-XIX descoperit la Colibași, jud. Ilfov*, BSNR, anii 67-69 (1973-1975), 1975, p. 181-186.

Trohani, Șerbănescu 1978: G. Trohani, D. Șerbănescu, *Tezaurul monetar turcesc din Netezești-Nuci, jud. Ilfov*, CN, 1, 1978, p. 83-85.

Vîlcu 2002: A. Vîlcu, *Tezaurul de monede otomane de la Frumușani, jud. Călărași (începutul sec. XIX)*, în Simpozion de numismatică. Chișinău 13-15 mai 2001, Comunicări, studii și note, București, 2002, p. 225-229.

Vîlcu 2002a: A. Vîlcu, *Două tezaure monetare din secolul al XVIII-lea descoperite la Roșu, jud. Ilfov și Băiculești, jud. Argeș*, CN, 8, 2002, p. 251-260.

Vîlcu 2003: A. Vîlcu, *Tezaure monetare din secolele XVIII-XIX descoperite la Roseți, jud. Călărași și Stejaru, jud. Ialomița*, BSNR, anii 92-97 (1998-2003), nr. 146-151, 2003, p. 415-417.

Vîlcu 2009: A. Vîlcu, *Moneda otomană în Țările Române în perioada 1687-1807*, Brăila, 2009.

Vîlcu, Dicu 2001: A. Vîlcu, Ana Dicu, *Un tezaur monetar descoperit la Maxenu, com. Țintești, jud. Buzău*, Mousaios, 6, 2001, p. 473-476.

Vîlcu, Păunescu 2003: A. Vîlcu, E. Păunescu, *Noi informații despre tezaurul de monede otomane de la Frumușani, jud. Călărași*, în Simpozion de numismatică. Chișinău, 24-26 septembrie 2002, Comunicări. Studii și note, București, 2003, p. 229-234.

Vîlcu, Stancu 2006: A. Vîlcu, Paraschiva Stancu, *Tezaurul de monede otomane din secolul al XVIII-lea descoperit la Tamași, jud. Ilfov*, CN, 9-11, 2006, p. 469-472.

Vîlcu, Stăicuț 2010: A. Vîlcu, G. Stăicuț, *Observații asupra sistemului monetar otoman din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea în lumina tezaurului descoperit la Nișcov, jud. Buzău*, SCN, 1 (13), 2010, p. 151-160.

Lista ilustrațiilor / Explication des figures

Planșele I-II. Monede din tezaurul descoperit la Colelia.

Planches I-II. Monnaies du trésor découvert à Colelia.

1

2

3

4

Pl. I. Monede din tezaurul descoperit la Colelia.

5

6

7

8

9

Pl. II. Monede din tezaurul descoperit la Colelia.